

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ในปัจจุบันคงปฏิเสธไม่ได้ว่ากระแสรักสุขภาพได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนในทุกเพศ ทุกวัย และทุกสาขาอาชีพ ผู้บริโภคต่างแสวงหาสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะมีอายุยืนยาว อ่อนเยาว์ และป้องกันรักษาโรคร้าย สินค้าเป็นจำนวนมากถูกผลิตออกสู่ตลาดเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นสินค้าที่ผลิตด้วยเทคโนโลยีทันสมัยราคาแพง สินค้าที่ผ่านการคิดค้นและวิจัยอย่างต่อเนื่อง หรือสินค้าจากธรรมชาติ และหนึ่งในสินค้าเพื่อสุขภาพที่ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี คือ ผักปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นคำเรียกรวมๆ ของกระบวนการผลิตผักที่ปลอดภัยจากสารพิษหรือสารเคมีการเกษตร (ฉลาดซื้อ, 2554) กรมวิชาการเกษตร ได้นิยามว่า ผักปลอดสารพิษ คือ ผักที่ไม่มีสารพิษ หรือสารพิษตกค้างในระดับที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค จากความหมายนี้อาจหมายถึงผักที่ไม่มีการใช้สารพิษใดๆ ในขบวนการผลิต หรืออาจมีการใช้สารเคมีสังเคราะห์ในขบวนการผลิต ได้แก่ ผักอินทรีย์ หมายถึง ผักที่ปลูกด้วยวิธีธรรมชาติ ไม่ใช่เมล็ดพันธุ์ตัดต่อพันธุกรรม และสารเคมีใดๆ เน้นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และสารกำจัดศัตรูพืชที่ผลิตจากธรรมชาติ หรือการใช้แมลงกำจัด ผักปลอดภัยจากสารพิษ หมายถึง ผักที่มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาป้องกันและกำจัดศัตรูพืช แต่ต้องรอสารเคมีเหล่านั้นสลายก่อนทำการเก็บเกี่ยว ผักปลอดสารพิษ หมายถึง ผักที่มีการใช้ปุ๋ยเคมี แต่ไม่มีการใช้สารเคมีกำจัดโรคและแมลง เป็นผักที่ปลอดจากสารเคมีที่ใช้กำจัดศัตรูพืช และผักไฮโดรโปนิกส์ หมายถึง ผักที่ปลูกเลียนแบบการปลูกบนดินโดยใช้วัสดุต่างๆ เช่น น้ำ ทราย กรวด ดินเผา หรือ วัสดุอื่น ที่ไม่ใช่ดิน โดยผักเจริญเติบโตจากการได้รับสารละลายที่มีน้ำผสมกับปุ๋ยหรือธาตุอาหารที่ผักต้องการ (อ้างอิงใน นลินรัตน์ ธนัทพิรพร, 2553: 11-12)

แม้จะมีวิวัฒนาการทางการแพทย์ที่ทันสมัยเพื่อช่วยให้ผู้คนมีชีวิตยืนยาว แต่การเจ็บป่วยจากโรคอันมีสาเหตุจากพฤติกรรมและการบริโภคไม่ได้ลดลง ผู้บริโภคทั่วโลกรวมทั้งผู้บริโภคในไทยจึงหันมาให้ความสำคัญกับการรักษาสุขภาพ ส่งผลให้กระแสของอาหารปลอดภัย ปลอดสารพิษ และอาหารจากวิถีธรรมชาติ ได้รับความนิยมและสนับสนุนอย่างมาก ทำให้ตลาดของอาหารปลอดสารขยายมากขึ้น (กรีนเนท, 2554)

นอกจากนี้ ปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย ผู้บริโภคได้รับข้อมูลด้านสุขภาพและความไม่ปลอดภัยในอาหารอย่างรวดเร็ว รับรู้ว่าการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะหรือมีสารพิษเป็นประจำมีโอกาที่จะเจ็บป่วยเป็นโรคต่างๆ ได้ เช่น โรคอ้วน เบาหวาน ความดัน และโรคมะเร็งที่มีอัตราผู้ป่วยสูงขึ้นทุกปี ผู้บริโภคจึงตื่นตัวหันมาเลือกรับประทานอาหารที่

ปลอดภัย ส่งผลให้สินค้าปลอดสารพิษได้รับความนิยมและมีราคาสูงกว่าสินค้าเกษตรทั่วไป 1-2 เท่าตัว ต่างกับในอดีตที่มองว่าเป็นสินค้าที่ไม่จำเป็น ราคาแพง เป็นการใช้จ่ายโดยสิ้นเปลืองเพราะผักที่มีในตลาดก็เหมือนกัน (ชมรมเกษตรปลอดสารพิษ, 2555) ข้อมูลจากเส้นทางเศรษฐกิจพบว่าแนวโน้มความสนใจในการบริโภคเพื่อสุขภาพ อาหารปลอดสารพิษ สินค้าเกษตรออร์แกนิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ช่องทางจัดจำหน่ายขยายตัวอย่างรวดเร็วด้วยเครือข่ายที่ครอบคลุมเพื่อตอบสนองเรื่องความสะดวกสบาย นอกจากนี้จะเป็นโอกาสสำหรับผู้บริโภคแล้ว ยังเป็น โอกาสของผู้ผลิตและผู้ประกอบการที่นำเอาสินค้าเกษตรเหล่านั้นมาสร้างมูลค่าเพิ่ม สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะผู้ใส่ใจในเรื่องสุขภาพ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโภชนาการ และยินดีที่จะซื้อผักปลอดสารพิษแม้จะมีราคาสูงกว่าท้องตลาดทั่วไป (มดิชน เส้นทางเศรษฐกิจ, 2556) ตลาดของผักผลไม้เป็นสินค้าที่มีเม็ดเงินหมุนเวียนภายในประเทศกว่าหมื่นล้านบาทต่อเดือน แบ่งเป็นตลาดผักปลอดสารพิษกว่า 600-700 ล้านบาท อันเนื่องมาจากพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีความนิยมสินค้าเพื่อสุขภาพเพิ่มขึ้น (ชมรมเกษตรปลอดสารพิษ, 2556)

ทั้งนี้สำหรับจังหวัดลำปาง มีประชากรทั้งหมด 698,412 คน อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองลำปาง 228,748 คน (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปาง, 2556) จากการพัฒนาของเมืองที่ขยายตัวอย่างมาก ส่งผลให้ประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองและการเกิดขึ้นของชุมชนในเมืองมีเพิ่มขึ้น วิถีชีวิตของคนเมืองจึงเป็นวิถีการบริโภคโดยการซื้อรับประทานเป็นหลัก ผู้บริโภคอาจเลือกที่จะไม่ทานผักหรืออาหารเหล่านั้นอาจปรุงจากผักที่เต็มไปด้วยสารพิษและสะสมในร่างกายของผู้บริโภค สาธารณสุขจังหวัดลำปางเปิดเผยถึงปัญหาสุขภาพโรคไร้เชื้อเรื้อรัง เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หัวใจขาดเลือด หลอดเลือดสมอง รวมทั้งโรคมะเร็ง มีแนวโน้มสูงขึ้นเนื่องจากการดูแลสุขภาพของตนเองไม่เหมาะสม เช่น นิยมอาหารหวาน มัน เค็ม คีมีสุรา ความเครียด ไม่ออกกำลังกาย และบริโภคผักผลไม้ไม่เพียงพอ (ไทยรัฐออนไลน์, 2552) และข้อมูลจากโรงพยาบาลมะเร็งลำปาง ปี 2549 – 2553 ระบุว่าผู้ป่วยโรคมะเร็งรายใหม่ในเขตเทศบาลนครลำปางมีจำนวนเฉลี่ยปีละ 160 ราย (สำนักงานเทศบาลนครลำปาง, 2556) สาธารณสุขจังหวัดลำปางจึงแนะนำให้ประชาชนหันมาบริโภคผักมากขึ้นเพื่อรักษาระบบภูมิคุ้มกันและลดภาวะเสี่ยงต่อการเป็นโรคต่างๆ (ข่าวรอบเมืองเหนือ, 2553) ข้อมูลจากเกษตรและสหกรณ์ลำปางพบว่าสถานการณ์บริโภคผักปลอดสารพิษในจังหวัดลำปางมีแนวโน้มและปริมาณที่เพิ่มขึ้น มีการส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มและหันมาปลูกพืชผักปลอดสารพิษเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รับประทานผักที่ปลอดภัยจากสารพิษที่อาจก่อให้เกิดโรคมะเร็ง (สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดลำปาง, 2555) และปัจจุบันตลาดผักปลอดสารพิษในจังหวัดลำปางเติบโตมากขึ้น ประชาชนสามารถซื้อผักปลอดสารพิษได้ตามตลาดสด ร้านค้าเฉพาะเพื่อสุขภาพ ตลาดนัดเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ และห้างสรรพสินค้าชั้นนำทั่วไป ผักปลอดสารพิษตามตลาดสด และตลาดนัด มักมีราคาถูกกว่าผักที่จำหน่ายตามห้างสรรพสินค้า 2-3 เท่า โดยผักปลอด

สารพิษตามตลาดสด มีทั้งผักปลอดสารพิษที่บรรจุลงในถุงพร้อมติดฉลากบ่งบอกถึงผู้ผลิต และผักปลอดสารพิษที่วางขายเหมือนผักตามท้องตลาดทั่วไป ไม่มีการบรรจุหรือการติดฉลากบ่งบอก ต่างจากผักปลอดสารพิษที่จำหน่ายในห้างร้านที่มีการติดป้ายระบุว่าผักที่จำหน่ายบริเวณนั้นเป็นผักปลอดสารพิษ และที่ตัวสินค้าจะมีการติดฉลากชัดเจนเพื่อระบุถึงผู้ผลิต และมาตรฐานการผลิต เช่น GAP เกษตรอินทรีย์ ผักปลอดภัย และอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม จากแผนพัฒนาจังหวัดลำปาง ปี 2551 พบว่ารัฐบาลมีนโยบายขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าด้วยวิสาหกิจชุมชน หรือกิจการที่เกิดจากการรวมตัวของชุมชน (บุญจาวรณ วิงวอน, 2554) โดยในจังหวัดลำปางมีวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการเกี่ยวกับผักปลอดสารพิษทั้งสิ้น 43 กลุ่ม จาก 13 อำเภอ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2556) และจากคู่มือการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยได้มาตรฐานประจำปีงบประมาณ 2549 ได้มีการส่งเสริมและการเพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้ให้เกษตรกรผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัย ได้มาตรฐานระดับต่างๆ จนถึงมาตรฐานระดับเกษตรอินทรีย์ โดยเร่งเพิ่มพื้นที่การผลิตและชนิดสินค้าเกษตรเพื่อสร้างโอกาสทางการตลาด ทั้งตลาดภายในประเทศและส่งออก แต่จากคู่มือการดำเนินงานพบว่าทางภาครัฐมุ่งเน้นการส่งเสริมการผลิตแต่ยังไม่มิตลาดที่จะมารองรับทำให้เกษตรกรประสบผลสำเร็จน้อย (อ้างถึงใน กิตติศักดิ์ อัครพงษ์, 2552: 2)

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงต้องการศึกษาเกี่ยวกับส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อผู้บริโภคในอำเภอเมืองลำปาง ในการซื้อผักปลอดสารพิษ เพื่อให้ทราบถึงส่วนประสมการตลาด ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมทางการตลาด ที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค สร้างความต่างและความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน เกษตรกรและผู้ประกอบการสามารถนำการศึกษานี้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนธุรกิจเพื่อให้ผู้บริโภคหันมาซื้อผักปลอดสารพิษมากขึ้น สร้างรายได้ที่ดีโดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใส่ใจในเรื่องสุขภาพ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโภชนาการและยินดีที่จะเลือกซื้อผักปลอดสารพิษ แม้จะมีราคาสูงกว่าท้องตลาดทั่วไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อผู้บริโภคในอำเภอเมืองลำปางในการซื้อผักปลอดสารพิษ

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

- 1.3.1 ทำให้ทราบถึงส่วนประสมการตลาดที่มีผลต่อผู้บริโภคในอำเภอเมืองลำปางในการซื้อผักปลอดสารพิษ
- 1.3.2 สามารถนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางให้เกษตรกรและผู้จัดจำหน่ายผักปลอดสารพิษในการนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา วางแผน ปรับกลยุทธ์ทางการตลาดให้สอดคล้องความต้องการของผู้บริโภค

1.4 นิยามศัพท์

ส่วนประสมการตลาด หมายถึง ตัวแปรทางการตลาดที่ควบคุมได้ ซึ่งใช้ร่วมกันเพื่อสนองความพึงพอใจแก่ผู้บริโภคในการเลือกซื้อผักปลอดสารพิษ ซึ่งประกอบไปด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด

ผักปลอดสารพิษ หมายถึง ผักที่ปลอดภัยจากสารพิษหรือสารเคมีการเกษตร (ตลาดซื้อ, 2554) กรมวิชาการเกษตร ได้นิยามว่า ผักปลอดสารพิษ คือ ผักที่ไม่มีสารพิษ หรือสารพิษตกค้างในระดับที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค จากความหมายนี้อาจหมายถึงผักที่ไม่มีการใช้สารพิษใดๆ ในขบวนการผลิต หรืออาจมีการใช้สารเคมีสังเคราะห์ในขบวนการผลิต ได้แก่

- 1) ผักอินทรีย์ หมายถึง ผักที่ปลูกด้วยวิธีธรรมชาติ ไม่ใช้เมล็ดพันธุ์ตัดต่อพันธุกรรม และสารเคมีใดๆ เน้นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และสารกำจัดศัตรูพืชที่ผลิตจากธรรมชาติ หรือการใช้แมลงกำจัด
- 2) ผักปลอดภัยจากสารพิษ หมายถึง ผักที่มีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาป้องกันและกำจัดศัตรูพืช แต่ต้องรอสารเคมีเหล่านั้นสลายก่อนทำการเก็บเกี่ยว
- 3) ผักปลอดสารพิษ หมายถึง ผักที่มีการใช้ปุ๋ยเคมี แต่ไม่มีการใช้สารเคมีกำจัดโรคและแมลง เป็นผักที่ปลอดจากสารเคมีที่ใช้กำจัดศัตรูพืช
- 4) ผักไฮโดรโปนิกส์ หมายถึง ผักที่ปลูกเลียนแบบการปลูกบนดิน โดยใช้วัสดุต่างๆ เช่น น้ำ ทราย กรวด ดินเผา หรือ วัสดุอื่น ที่ไม่ใช่ดิน โดยผักเจริญเติบโตจากการได้รับสารละลายที่มีน้ำผสมกับปุ๋ยหรือธาตุอาหารที่ผักต้องการ (อ้างถึงใน นลินรัตน์ ธนัทพิรพร, 2553: 11-12)

ผู้บริโภค หมายถึง ผู้ที่เคยซื้อและบริโภคผักปลอดสารพิษ ซึ่งอยู่อาศัย ศึกษา หรือ ทำงานในเขตอำเภอเมืองลำปาง